

Lofrede op *De melancholie van het verzet* van László Krasznahorkai (vertaling Mari Alföldy) door Peter Swanborn

In de Zuid-Hongaarse stad waar *De melancholie van het verzet* zich afspeelt, trekt men na zeven uur 's avonds niet meer bij elkaar aan de bel. Dat deed men vroeger niet, dat doet men nog steeds niet. Het waarom is echter veranderd. Liet men elkaar vroeger vooral uit wellevendheid met rust, tegenwoordig is het de angst die de mensen ervan weerhoudt 's avonds de straat op te gaan.

Aldus de Hongaarse meesterverteller László Krasznahorkai, bij monde van zijn personage mevrouw Pflaum, al is 'bij monde van' niet helemaal de goede uitdrukking want mevrouw Pflaum zegt het niet, ze denkt het alleen. En daarmee hebben we meteen een van de opvallendste kenmerken van deze bijzondere roman te pakken. Er wordt nauwelijks gesproken, maar des te meer gedacht.

Ik kan u natuurlijk vertellen hoe vernuftig dit boek in elkaar steekt met de scenes die elkaar spiegelen aan het begin en het eind van het boek. Maar voor deze gelegenheid lijkt het mij minstens zo interessant om te kijken naar de vraag waarom deze roman, nu ik hem voor de derde keer heb gelezen, me steeds meer ontroert.

Meestal is het andersom. De ontroering werkt het sterkst bij de eerste lezing en als ik een boek later herlees, valt mijn oog vooral op de structuur, de werkwijze van de auteur, het ambacht, dat wat hij gedaan heeft om het beoogde effect te bereiken.

Zo niet bij 'De melancholie van het verzet'. De structuur is vanaf het begin helder. Het boek kent negen hoofdstukken verdeeld over drie delen. In het eerste en het derde deel komen twee vrouwen aan het woord, de al genoemde mevrouw Pflaum en haar tegenpool mevrouw Eszter. Het middendeel is geheel gewijd aan de onwaarschijnlijke vriendschap tussen de twee belangrijkste mannelijke personages, de gepensioneerde muziekschooldirecteur meneer Eszter, en de 35-jarige krantenbezorger János Valuska.

Al deze figuren zijn bevangen door een onbestemde angst voor de ophanden zijnde Apocalyps, voor het uiteenvallen van de maatschappij, voor wetteloosheid of zoals mevrouw Eszter het ziet de 'algehele verloedering'. Deze angst, dit gevangen zitten in hun eigen kleine wereld geeft

Krasznahorkai heel letterlijk vorm door aan zijn proza iedere onderverdeling te ontzeggen.

Geen alinea's, geen witregels, paginalange zinnen vol interrupties en andersoortige tussenvoegsels. Nergens is een sprankje lucht te bekennen, anders gezegd, voor de personages van Krasznahorkai, en ook voor de lezer, lijkt iedere gedachte aan ontsnapping een illusie.

Zoals deze roman de sociale klim van mevrouw Eszter schildert, van een onopvallende dirigent van het plaatselijke mannenkoor tot voorzitter van het Stedelijk Vrouwencomité en uiteindelijk tot de slinkse aanstichtster van de gewelddadige machtsovername, waarna ze volop kan genieten van de ingemaakte kersen afkomstig uit de kelder van de brutaal vermoorde mevrouw Pflaum, zo tekent deze roman ook de ondergang van János Valuska. Van een blijmoedige jongen die niemand kwaad doet, verandert hij in een nuchter waarnemer die tot het inzicht komt dat zijn vroegere dromen over de beweging van de hemellichamen en de harmonie der sferen niets met het echte leven van doen hebben en dat de enige realiteit die van de vernietiging is, van mensen in oorlog. Dit inzicht in de *condition humaine* is voor de nieuwe machthebbers ongewenst en mevrouw Eszter zorgt ervoor dat Valuska in een gekkenhuis wordt weggestopt, veroordeeld tot levenslange dwangverpleging.

Maar laat ik terugkeren naar de vraag waarom deze roman me steeds meer ontroert. Waarom is dat? Ik weet het niet, het is een raadsel, maar ik vermoed dat het te maken heeft met de ongekende precisie waarmee Krasznahorkai het innerlijk leven van zijn personages beschrijft. Als een hersenchirurg licht hij hun schedels en maakt hij ons deelgenoot van alles wat hij in de krochten van hun geweten ziet vonken en spetteren. De dromen, de fantasieën, de wanhoop, de eenzaamheid, het geroddel, het gekonkel.

De detaillering hiervan is zo groot dat de volle rijkdom zich pas bij herhaalde lezing openbaart. Zo krijg je steeds meer begrip, zelfs sympathie, voor alle tegenstrijdige gedachten, voor de al of niet gefundeerde angsten, voor het verzet tegen de neergang, de vernietiging, tegen de machten die de kwetsbare eenling te boven gaan.

Maar anders dan de romanpersonages heeft de lezer wel degelijk de vrijheid, de luxe, om uit het verhaal te stappen, erboven te hangen, afstand te nemen. Dat is nu eenmaal een

van de grote krachten van literatuur. En zo zie je al lang van tevoren in de mistige verte van de Zuid- Hongaarse laagvlakte het ravijn opdoemen dat mevrouw Pflaum, meneer Eszter en Janos Valuska vanaf de grond nog niet kunnen zien. Je zou ze willen waarschuwen, maar helaas.

Het maakt je als lezer betrokken bij, om niet te zeggen medeplichtig aan hun ondergang, en het geeft je een sterk besef van wat zich het best laat omschrijven als ‘de melancholie van het verzet’.

Deze korte lofrede kan natuurlijk niet compleet zijn zonder ook een lofrede te zijn op de vertaling van Mari Alföldy. Zij is erin geslaagd om de lange, meanderende zinnen van Krasznahorkai in een bewonderenswaardig Nederlands om te zetten. Dankzij de rijkdom van haar woordenschat, en haar gevoel voor ritme, voor zinsmelodie weet ze feilloos de balans te bewaren tussen complexiteit en leesbaarheid. De bladspiegel mag er dan uitzien als een gesloten kooi, toch stroomt de taal als water, als een rivier en het is heerlijk om je daarin onder te dompelen. Dit is verslavend, hypnotiserend proza. Van het Hongaars wordt wel eens gezegd dat het een elastische taal is, in tegenstelling tot het nogal stugge Nederlands. Nu we na 25 jaar eindelijk de vertaling van deze grootse roman in handen hebben, lijkt het Nederlands een stuk elastischer dan we altijd hebben gedacht.